

ARichard A. Shweder. Ateistai agonistai

bernardinai.lt 2006-12-04

Ėmus pamaldžiai kalbėti apie Dievą, kiekviena iškilminga vakarienė būtų garantuotai sutrikdyta. Karštos kalbos apie nusidėjėlius, apostatus ar piktžodžiautojus, arba apie Evangelijos išganymo pažadą, ko gero, turėtų panašų poveikį.

Sekuliariuose anklavuose gyvenančių kosmopolitų sluoksniuose religija automatiškai tapatinama su tamsybe, prietarais, iracionalumu bei su senamadišku arba premoderniu mąstymu. Ilgą laiką manyta, kad religija prieštarauja mokslui, protui ir žmonijos progresui; o dievų mirtis laikyta savaime suprantamu dalyku, kaip ir gerai apdorota darviniškojo tikėjimo dogma.

Tad kodėl gi apšviestieji netikintieji pastaruoju metu šitaip akivaizdžiai sukilo į kovą, iš naujo griebdamiesi bet kokio įmanomo argumento, kad paneigtų Dievo buvimą? Kodėl jie taip įnirtingai puolė leisti savo knygas – pvz., Daniel Danett „Breaking the Spell“, Sam Harris „Letter to a Christian Nation“, Richard Dawkins „God Delusion“, - kuriose su ateizmo vėliava negailestingai vanoja religiją?

Akivaizdžiausias atsakymas – netikėjimo kariaunos buvo išprovokuotos. Aršūs sekuliaristai turbūt tiesiog reaguoja į gausius uolių tikinčiųjų pastarojo meto išpuolius. Šitaip fanatikai bei netikėliai vieni kitų nepalieka be darbo.

Tačiau išsamesnis ir daug didesnį nerimą keliantis atsakymas būtų tas, kad dabartinė kontrataka prieš religiją iš tiesų slepia naują bei intensyvią sekuliariosios visuomenės nuogaštavimą, jog iš tiesų iliuziniai yra ne religijos, o Apšvietos teiginiai.

Apšvieta teigia savą pasaulio sukūrimo versiją, jos temos yra puikiai žinomos – pasaulis nubudo po „tamsiųjų amžių“ miego ir galiausiai išvydo tiesą bei prieš kokius tris šimtus metų Šiaurės ir Vakarų Europoje tapo geras.

Žmonėms atmerkus akis, religija (kurią sekuliaristai prilygina tamsumui ir prietarams) užleido vietą mokslui (kuris prilyginamas faktui ir protui). Ribotumas bei gentinės tapatybės užleido vietą ekumenizmui, kosmopolitiškumui bei individualizmui. Iš viršaus į apačią nukreiptos valdymo sistemos užleido vietą Bažnyčios ir valstybės bei politikos ir mokslo atskyrimui. Šitoks įsitikinimas suteikia pagrindą naujam geresnio pasaulio kūrimui pagal sekuliarių Vakarų elitinių sluoksnių įsivaizdavimą ir interesus.

Deja, kaip istorijos teorija šitoks įsitikinimas yra nieko vertas. Tūkstantmečių sandūroje tapo sunku nepastebėti, kad XX amžius, ko gero, buvo pats prasčiausias iš visų buvusių, o pagrindinės visų žudynių ir naikinimo priežastys su religija turėjo mažai ką bendra. Didžiulei daugelio nuostabai didysis šokis prie Berlyno sienos 1989 m. nevirto Apšvietos apoteoze.

Mokslas religijos nepakeitė; grupiniai lojalumai ne tik neišnyko, bet dar labiau suvešėjo. Šaltojo karo galių pusiausvyros žlugimas nepribaigė kolektyvinių įsitikinimų ir nesukėlė demokratijos bei individualizmo proveržio. Irako kampanijoje įsitikinimas, kad iš Vakarų atnešama viskas, kas tik gali būti geriausia (bei šio įsitikinimo diskursas apie visuotinas žmogaus teises), paklojo pamatą chaosui.

Netgi kai kurie sekuliarinio anklavo vaikai gręžiasi nuo Apšvietos, ieškodami dvasinio atsinaujinimo. Jei religija tėra iliuzija, ši iliuzija turi ateitį, ir tai neigti būtų pavojinga. Bendra sielos, šventų bei transcendentinių vertybių samprata ko gero yra būtina bet kurios gyvybingos visuomenės sąlyga.

Jungtinių Valstijų įkūrimo laikais visų bene mėgstamiausias politinis filosofas Johnas Locke'as buvo labai tolerantiškas žmogus. 1689 m. rašytame „Laiške apie toleranciją“ jis gynė nuostatą „gyvenk ir leisk gyventi kitiems“, kalbėdamas apie įvairių tikėjimų išpažinėjus, įskaitant eretikus. Tačiau šitokios nuostatos jis netaikė ateistams. Apie šiuos jis rašė: „Tačiau visiškai netoleruoti tie, kurie neigia Dievo buvimą. Pažadai, sutartys ir priesaikos – dalykai, kurie saisto žmonių visuomenės, - ateistams nieko nereiškia. Dievo atmetimas, netgi mintyse, anuliuoja visus susitarimus“.

Užuot vėlęsi į intelekto mūšius dėl Dievo (dievų) egzistavimo, gyvendami sekuliarioje visuomenėje, pasiektume daugiau, jei neskubėtume teisti kitų ir pasistengtume suvokti, kodėl Johnas Locke'as ir daugybė mūsų bičiulių ateistų vienas į kito pusę tebežvelgia su šitokiu abipusiu nesupratimu.

„The New York Times“, 2006-11-27 vertė Kęstutis Pulokas

Bernardinai.lt